

STRATEJİ VE GÜVENLİK BAĞLAMINDA CIA VE YUNAN İSTİHBARAT BELGELERİNDE KIBRIS

Ulvi KESER*

Özet

Kıbrıs adası tarihin her döneminde göçler ve sorunlar adası olarak bilinmektedir. Son 100 yıllık sürece bakıldığında da Kıbrıs bazı evrelerde savaşların ve silahlı mücadelelerin dışındaymış gibi görünse de savaşların, çatışmaların, silahlı eylemlerin tam merkezinde yer aldığı anlaşılacaktır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren gerek ada merkezli, gerekse adayı içine alan jeostratejik eksende farklı menfaat çatışmaları bağlamında Kıbrıs bu çatışmaların ve silahlı mücadelelerin tam ortasında yer alır. 1914 ve sonrasında adada Rumların ateşlediği Enosis faaliyetlerinin ardından Yunanistan'ın adayı ilhak gayretleri ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı bu ülkeye hediye etme girişimleri, sıkıntıları bir kat daha artırır. Bu bağlamda söz konusu bu çalışmada öncelikli olarak tamamında Kıbrıs Türklerinin ve Rumların rol aldığı 1955-1974 sürecinde adada yaşanan çatışma ortamı ve silahlı mücadele, Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA) ve Yunan istihbarat kaynakları vasıtasıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kıbrıs Türkleri, Birinci Dünya Savaşı, EOKA, TMT.

CYPRUS IN GREEK AND AMERICAN CIA DOCUMENTS IN THE LIGHT OF STRATEGY AND THE SECURITY

Abstract

The island of Cyprus, throughout the history, is supposed and believed to be that of the immigration and that of the issues. Taking a glance at the last century, it is obviously seen that, even though the island seems to be out of the wars and the struggles in some points, the island itself just takes a place in the very midst of those above-mentioned struggles. Especially starting from the WWI, the island occupies a very unusual place both in the conflict of interest and the struggles of the island-centered and various conflicts surrounding Cyprus. In 1914, and subsequent to the breaking WWI out, in addition to the Enosis conflict caused by the Greek Cypriots, the efforts for the annexation of the island to Greece, and the British policy towards Greece all increase the problems more and more. In this scientific study, it is aimed, in priority, to focus on the 1955-1974 conflict and armed struggle period in which both Turkish and Greek Cypriots all take place through the CIA and Greek official documents.

Keywords: Cyprus, Turkish Cypriots, WWI, EOKA, TMT.

* Prof. Dr., Kıbrıs Amerikan Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı, KAÜ Yakınoğu Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAÜ-YSAUM) Müdürü.

Giriş

Stratejik açıdan Doğu Akdeniz'in düğüm noktasını teşkil eden Kıbrıs adası, Anadolu ve Suriye kıyılarına olan yakınlığı, Ege Denizi'nin giriş ve çıkışına etkisi ve Mısır ile Süveyş Kanalı'na olan yakınlığıyla önemli bir adadır. Doğu Akdeniz'de jeopolitik önemine bağlı olarak Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında kilit noktadadır. Coğrafi, fiziki, kültürel, folklorik değerler göz önüne alınca ada Anadolu'nun bir parçasıdır.¹ Ancak adanın 1878'de İngiltere'ye kiralanması sonrasında² hem Yunanlar hem de Enosis taraftarı Rumlar İngilizleri de adadan atmanın yollarını aramaya başlarlar.³ Kıbrıslı Türkler ise "Bir gün gelecek özlemlerle Mustafa Kemal'in askerlerini bekleyeceklerdir."⁴ Adada Enosis doğrultusunda ilk ciddi Rum ayaklanması 21 Ekim 1931'de⁵ gerçekleşir ve Rumlar İngiliz idaresine karşı isyan başlatırlar. Bunun sonucunda Anayasa, Yasama Meclisi, Belediye seçimleri, siyasi partiler askıya alınır, basına sansür uygulanır, eğitim üzerinde sıkı bir denetleme başlar; ancak bu davranışın arkasında İngiliz idaresinin özellikle Kıbrıslı Türkleri sindirmeye yönelik olarak planlı bir girişimi söz konusudur.⁶ Bu olaydan 16 yıl sonra, Yunanistan 27 Şubat 1947'de aldığı bir kararla "Yunanistan'ın Kıbrıs'la Birleşmesi" gerektiğini kabul eder ve bunu bütün dünyaya ilan eder. Bu arada Michael Mouskos'un 1948'de Kition Piskoposu olarak adaya dönmesiyle yeni bir dönem başlar.⁷ Daha sonra Kıbrıs Rum toplumu lideri ve Başpiskoposu olan Makarios'un çabasıyla Enosis faaliyetleri hızlı bir ivme kazanır. 21 Kasım 1949 tarihinde BM'ye müracaat eden Yunanlar "Anavatan Yunanistan'la birleşmek için self-determinasyon hakkının halkımıza tanınmasını istiyoruz." diyerek⁸ adada

¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). 030.01.64.394.7

² Achille Emilianides, Histoire De Chyprus, Paris, 1963, s. 93

³ Pierre Oberling, The Road To Bellapais, Columbia University Press Yay., New York, 1982, s. 12

⁴ Rauf R. Denктаş'tan aktaran Erten Kasımoğlu, Eski Günler Eski Defterler, Lefkoşa, 1986, s. 14

⁵ Şükrü S. Gürel, Kıbrıs Tarihi 1878-1960, İstanbul, 1984, s. 169

⁶ TMT 'nin Limasol kadrosundan Macit Aydınova ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme

⁷ Clement Dodd, Storm Clouds Over Cyprus, The Eothen Press Yay., Huntingdon, Cambridgeshire, 2002, s. 9

⁸ Ahmet C. Gazioğlu, Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878 - 1960), Cyrep Yay., Lefkoşa, Eylül 1997, s. 115

15 Ocak 1950 tarihinde plebisit yaparlar⁹ ve seçimden ilhak sonucu çıkar. Plebisit ve akabinde Kıbrıs Rumlarının ayaklanma girişimlerinin meydana getirdiği gerginlikler Kıbrıs meselesinin fiili olarak 1950 yılından itibaren ortaya çıkmasına sebep olur. Ayrıca Yunanistan¹⁰ 16 Ağustos 1954 tarihinde¹¹ “halkların eşit hakları ve self-determinasyon ilkesinin BM’nin himayesi altında Kıbrıs halkına uygulanması” isteğiyle BM’ye müracaat eder;¹² ancak bu teklif reddedilir.¹³ Hemen akabinde adada Rum tedhiş faaliyetlerinin artış göstermesiyle 19 Aralık 1954 tarihinden itibaren umumi yerlerde beşten fazla insanın bir araya gelmesi yasaklanır.¹⁴ Böylece Yunanistan ile Kıbrıs Rum tarafı işi silah yolu ile halledebileceği düşüncesine kapılır ve bu düşünce ile bir yeraltı örgütü kurma yoluna gider ve daha önce “öldürmeyi bilmeyen”¹⁵ PEON gençlik teşkilatını kuran Grivas¹⁶ böylece “öldürmek”¹⁷ üzere EOKA’yı ortaya çıkartır.¹⁸ Kıbrıs Rum lideri Başpiskopos Makarios ve George Grivas Kıbrıs milliyetçisi değil Yunan milliyetçisi olduklarından, gayeleri iki toplumlu bağımsız bir devlet kurmak değil, Kıbrıs Türklerine hiç yer vermeyen Enosis ve adanın Yunanlaştırılmasıdır. Yunanistan’ın büyük desteğiyle 1955 yılı ortalarında kuruluşunu tamamlayan EOKA¹⁹ (Ethniki Organosis Kibriyon Agoniston)²⁰

⁹ Suat Bilge, *Le Conflit De Chypre Et Les Cypriotes Turcs*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1961, s. 31

¹⁰ Halük Bayülken, *Cyprus Question And The United Nations*, Ankara, 1983, s. 5

¹¹ BYGM., *Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi"*, Ankara, Ağustos 1954, No. 249, s. 99

¹² Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977, s. 55

¹³ Basın Yayın Genel Müdürlüğü, *Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi"*, Ankara, Ağustos 1954, No. 49, s. 179

¹⁴ BYGM, *Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi"*, Ankara, Aralık 1954, No. 253, s. 105

¹⁵ Dünya, 2 Haziran 1958.

¹⁶ Daha sonra adadan ayrılıp Yunanistan’a dönmek zorunda kalan Grivas’a emekli Albay olmasına rağmen Yunan hükümeti tarafından Korgenerallik rütbesi verilecektir. BCA.030.01.64.394.29

¹⁷ A.g.g., 2 Haziran 1958

¹⁸ Robert Stephens, *Cyprus-A Place Of Arms*, Pall Mall Press Yay., Londra, 1966, s. 140. Charles Foley, *Guerrilla Warfare and EOKA Struggle*; General Grivas , Longman Yay., Londra, 1964, s. 109

¹⁹ Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı CIA (Central Intelligence Agency) tarafından hazırlanan istihbarat raporlarında EOKA’dan ve EOKA’nın şiddet eylemlerinden “ulusalçı/Nationalist” olarak bahsedilmektedir. CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.192, SC No. 02037/56, 16 Ağustos 1956 tarihli rapor.

²⁰ Charles Foley, a.g.e., s. 109

tedhiş örgütünün siyasi lideri Makarios, askeri lideri ise Yunanistan iç savaşı sırasında “X” kod adıyla bir yeraltı örgütü kuran ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra örgütü aşırı uçta partileştiren George Grivas'tır. Grivas'ın deyimiyle adayı yönetenlerin yıllar boyunca “sessiz bir kadın köle” olarak gördükleri adayı kurtarma zamanı gelmiştir.²¹ “Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü” olarak adlandırılan bu örgütün ulusal kavramıyla kastettiği, Elen düşüncesi ve Enosis fikrinden başka bir şey değildir.²² Enosis ittifakının yapılmasından sonra, Grivas ve Makarios, Yunanistan iç savaşında komünistlere karşı mücadelesinde ve İtalya'ya karşı Arnavutluk savaşında milli kahraman olan General Papagos'la da görüşürler. Amerika tarafından politik ve ekonomik istikrarın sağlanması için güçlü bir hükümet iddiasıyla desteklenen Yunan Partisi Başkanı olan Papagos da Grivas ve Makarios'u sonuna kadar destekler. Grivas anılarında 27 Ocak 1951 tarihinde, Papagos yanlısı Yunanistan Genelkurmay Başkanı General Kosmas tarafından kendisine tam destek sözü verildiğini yazar. Bu görüşmeden hemen sonra Grivas son 20 yılda ilk defa doğduğu yer olan Kıbrıs'a kendi ismi, kendi pasaportu ve karısıyla beraber 5 Temmuz 1951'de gider ve Lefkoşa'da doktor olan kardeşinin evinde kalır. Her zaman Yunanistan'ın bir parçası olarak görülen ve EOKA bildirilerinde hep “Yunanistan'ı hatırlatan bir ada olarak isimlendirilen”²³ Kıbrıs'ta arazi yapısını inceleyen ve kendisi için son derece önemli olan özellikle dağlık bölgelerde keşif çalışmaları yapan Grivas, kanlı EOKA tedhişinin başlangıcını da böylece yapar. Adaya gelir gelmez Makarios'la görüşen Grivas, Makarios'a adada gerilla savaşını başlatma zamanının geldiğini belirterek, mücadelelerinin dar kapsamlı olarak küçük gruplarla dağlarda, geniş kapsamlı olarak da sabotörler vasıtasıyla pek çok askeri hedefin olduğu şehirlerde başlatılacağını belirtir. “Ya özgürlük, ya ölüm”²⁴ parolasıyla hareket eden EOKA'nın lideri Grivas'ın ‘Agoratos Anthropos/Görünmeyen Adam’ olarak nitelendiği Atina'da, X kod adıyla kurulan ve kral yanlısı bir askeri güç olan teşkilat adına yayımladığı gazeteye politik yazılar gönderen Makarios'la ilk tanışması da 1946 yılında

²¹ KTMA, EOKA Bildirileri Dosyası No.1318 ve 1319.

²² R. R. Denktash, The Cyprus Triangle, Lefkoşa, 1982, s. 22.

²³ KTMA, EOKA Bildirileri Dosyası No.1318 ve 1319.

²⁴ KTMA, EOKA Bildirileri Dosyası No.1318 ve 1319.

Atina'da olmuştur. EOKA lideri Grivas, St. George isimli tekneyle²⁵ 10 Kasım 1954 tarihinde gizlice adaya gelir ve 'Dighenis Burada/Akritas Burada' parola ve işaretiyle adaya çıktıktan sonra Digenis kod adıyla yayımladığı bildirimlerde amaçlarının Enosis fikrini gerçekleştirmek olduğunu, bu doğrultuda İngilizlerle Türkleri düşman kabul ettiklerini ve düşmanlarının her ne pahasına olursa olsun bertaraf edileceğini açıklar. "Deniz ve havadan kolayca ablukaya alınabilecek ve böylece dış yardım ve destekten mahrum kalabilecek bir yapıya sahip" dediği Kıbrıs adasının Khlorkas köyü yakınlarında adaya çıkan Grivas'dan hemen önce adaya çıkartılan silahlar ise 656 mermisiyle 34 tabanca, 4000 mermisiyle 4 Steiger otomatik silah, 4000 adet 9 milimetre mermi, 350 kilo dinamit, 300 libre Nobel 808 cinsi patlayıcı, 100 mayın, 300 el bombası, 700 ateşleyici, 100 sis bombası, 1100 metre saniyeli fitil, kameralar ve dürbünlerden oluşmaktadır. Bu arada Grivas ön cephenin çökmesi halinde yardımcı ve destek birliklerine ihtiyaç duyacağı düşüncesiyle adanın farklı köşelerinde yerli Rumlardan da büyük ölçüde destek almaya başlar.²⁶ Makarios'la 25 Mart akşamı mı yoksa 1 Nisan akşamı mı olsun tartışmalarından sonra o gece Kıbrıs hiç de alışık olmadığı gelişmelere şahit olur. Gece 03.00'de elektrikler kesilir, daha sonra da bombalar patlar, makineli tüfekler rasgele ölüm saçar, çeşitli işyerleri, İngiliz bankaları havaya uçurulur. Genel Valilik, Müsteşarlık Dairesi, Wolseley Kışlası'nda bulunan Ortadoğu İngiliz Kara Kuvvetleri Genel Karargâhı ve radyo istasyonu da patlamalardan nasibini alır. İngilizlerin o gün içindeki zararları yaklaşık olarak 60.000 Sterlin civarındadır.²⁷ Markos Dragos ve dört adamı radyo istasyonunu basıp içeride bulunanları etkisiz

²⁵ Derviş Manizade, Kıbrıs Dün Bugün Yarın, KTKD İstanbul Bölgesi Yay., İstanbul, 1975, s. 174.

²⁶ Bu bağlamda harekete geçen Grivas'ın ilk örgütlenme çalışmasına girdiği grup ise Kıbrıslı Rum gençleri olacaktır. El ilanları ve bildirimlerin basılıp dağıtılması, adanın dört bir tarafında başlatılan gösteriler, bilgi toplama faaliyetleri ve olaylara karışan şüphelilerin saklanması görevlerinde bulunan Rum gençlerinin İngiliz idaresinin dikkatini başka kanallara çekmeye başlaması ve Kıbrıslı Rumlarda da İngilizlere karşı bir başkaldırı ve huzursuzluk havası yaratılması üzerine Grivas tarafından Rum gençlerine sabotaj, patlayıcı yapımı, verilen görevlerin icrası ve takibi, pasif direniş gibi görevler de verilmeye başlanır. Bu arada önce Ayios Georghios gemisinin Baf yakınlarında adaya EOKA adına silah boşaltırken yakalanması ve ardından İngiliz istihbaratının EMAK ile ilgili bilgilere ulaşması ve ardından adada bir şeyler olacağı yönünde hareketlenmesinin ardından 1 Nisan 1955 günü EOKA giriştiği eylemlerle varlığını ilk defa deşifre eder.

²⁷ Kıbrıs'taki İngiliz idaresi tarafından basılan yıllık rapordan (Annual Report) istifade edilerek hazırlanmış 3 yıllık değerlendirme raporu. Government of Cyprus, Review of Events in Cyprus 1955-1957, Lefkoşa, 1958.

hale getirirler ve binayı havaya uçururlar. Larnaka'da Mahkeme, Valilik ve polis karargâhı da bombalanır.²⁸ Limasol'da ve Mağusa'da da aynı şekilde patlamalar olur. Grivas ise bütün bu olup biteni Lefkoşa'da gizlendiği evde koruması Gregoris Louka ile zevkle takip eder. Aynı gün adanın pek çok bölgesinde Digenis imzasıyla ilk EOKA bildirimleri dağıtılır ve tedhiş hareketinin nedenleri ve EOKA'nın amaçları ilk defa açıklanır. Böylece merkezini EOKA'nın oluşturduğu "su üzerinde küçük bir buz parçası olarak görünen ancak suyun altında kalan kısmında bütün Yunan nüfusunun direnişinin şekillendirdiği bir aysberg" ortaya çıkar. Artık "sadık vatandaşlara tehditlere ilaveten ilham kaynağı olan EOKA tarafından organize edilen kanunsuzluklar ve zorbalıklar" dönemi başlayacaktır. Bu kanunsuzluk ve zorbalıklar öncelikle cinayetler, sabotajlar, kundaklama faaliyetleri, duvarlara EOKA ve Enosis yanlısı sloganlar yazılması ve bildirimler dağıtılmasıyla gerçekleşir. Zaman içinde Kıbrıs Rum toplumunun ileri gelenleri de bu olup bitenleri eleştirmek yerine susmayı ve daha sonra da desteklemeyi tercih ederler. Çünkü aynı günlerde bu sözde halk hareketinin liderlerinin EOKA saldırılarını desteklemeyen ve İngiliz yanlısı hareket eden Rumları da katledeceği ortaya çıkar.²⁹ Öte yandan Amerikalıların aldıkları istihbarat bilgisinde bu olaylar sırasında EOKA mensuplarının "muhtemelen" adadaki askeri tesislere saldırmayacakları, sabotajda bulunmayacakları, buna karşılık adadaki bazı komünist unsurların İngiltere'nin NATO içindeki müttefikleri arasındaki itibarını hırpalamak amacıyla İngiliz üslerine saldırabilecekleri belirtilmektedir.³⁰ Daha 1 Nisan 1955 günü başlayan EOKA saldırılarında İngiliz askeri tesisleri yanında askeri karargâh, kantin ve kışlalar da doğrudan hedef seçildiğinden bu istihbarat bilgisinin veya Amerikalıların öngörülerinin tutarsız olduğu da ortaya çıkar. Atina Radyosu ise "Özgürlük ancak kan ile alınır." çığırkanlığıyla olanları körüklemeye devam eder ve Kıbrıs Radyosu adını kullanır. Atina Radyosu'nda görevli hemen bütün spikerler ellerinden gelen tüm çabayı göstererek gün boyu EOKA'ya bağlı direniş gruplarını

²⁸ Byford Jones ise Grivas'ın 1 Nisan gününü seçmesiyle ilgili olarak "Acaba Grivas mı salak yoksa biz mi bilemiyorum." der. Byford Jones, a. g. e., s. 71.

²⁹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

³⁰ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

kışkırtmaya yönelik konuşmalar yaparlar. Böylece Kıbrıs'ta yeni bir dönem de başlayacaktır.³¹ 1 Nisan 1955 günü başlayan EOKA tedhiş ve terör hareketleri özellikle 1963'e kadar geçen dönemde yüzlerce masum ve silahsız Kıbrıslı Türk'ün hayatını kaybetmesine, binlercesinin de evlerini terk etmesine neden olacaktır. Kıbrıs adasında olup bitenleri yakından takip eden Amerikan istihbarat kaynakları ise Rum Komünist Partisi AKEL'in ve komünistlerin hâkim olduğu ticaret odalarının bu terörist saldırıları kınadıklarını, buna karşılık terör saldırılarında bulunan ve "ulusalcılar" olarak adlandırılan grubun üyelerininse İngilizlere yaranmak isteyen komünistler tarafından ileri gelen bir Rum liderin İngilizlere ihbar edildiğinden şüphe ettiklerini rapor ederler.³²

Önce İngilizlere karşı başlayan EOKA tedhişi çok geçmeden Türklere de yönelir ve ilk olarak Türkiye Büyükelçiliği Basın Ataşeliği'ne bomba yağar.³³ Olup bitenleri henüz kavrayamayan İngilizler ise ne yapacaklarını bilmez bir durumdadırlar. EOKA'nın tedhiş faaliyetleri artarak devam eder. Ancak Türk tarafında bu faaliyetlerle ilgili kıpırdanmalar da başlamıştır.³⁴ 1 Nisan 1955 tarihinde başlayan ve artarak şiddetlenen olaylar karşısında Kıbrıslı Türkler de tamamen nefsi müdafaaya yönelik olarak Karaçete, Volkan, 9 Eylül, TMT gibi organizasyonların içine girerek kendilerini savunmaya çalışırlar. EOKA'nın önce İngilizlere, daha sonra da Türklere ve neredeyse kendilerine yardım etmeyen ve destek olmayan Rumlar da dâhil bütün ada insanına karşı giriştiği terör ve tedhiş hareketleri karşısında Kıbrıs Türkleri de önce çok küçük çaplı ve bölgesel örgütlenmelerin içerisine girmeye ve kendilerini, ellerinden geldiğince Rum saldırılarından korumaya çalışırlar. Bu çabalar dâhilinde karşımıza çıkan son derece amatör, tamamen yerel ve etkisiz örgütlenmeler arasında Üçok, Kıbrıs Türk Fedailer Birliği, Limasol'da I-I Like It gibi faaliyetler ortaya çıkar. Bunun hemen ardından ortaya çıkan örgütler ise Karaçete, Volkan ve 9 Eylül olacaktır. Amerikalılar ise aynı dönemde gerek İngiltere ve gerekse Türkiye'nin Kıbrıs adasında meydana gelebilecek bir statü değişikliğine şiddetle karşı olduklarını ve her iki

³¹ Aydın Samioğlu ile 29 Kasım 2004 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

³² CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

³³ Derviş Manizade,a.g.e., s. 34

³⁴ TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi Nevzat Uzunoğlu ile Girne'de 13 Temmuz 2003 tarihinde yapılan görüşme

ülkenin EOKA saldırılarını da ulusalcı bir kampanya olarak değil komünist eksenli bir hareket olarak değerlendirdiklerini belirtir.³⁵ Amerikan istihbaratı ise adada başlayan EOKA terörü konusunda İngiliz sömürge valisinin özellikle Nisan 1955 içinde sadece komünistlerden ve Türk azınlıktan destek alabildiğini, adadaki Rum çoğunluğun ise başlatılan “ulusalcı saldırıların/the Nationalist agitation” mutlak arkasında olduğunu belirtir.³⁶ Öte yandan Bükreş’ten gizlice yayın yapan Yunan Komünist Radyosu ile resmi Yunan gazeteleri ise Amerikalılara göre bütün Kıbrıs halkını şiddet eylemlerine karşı uarmaktadır. Aynı istihbarat raporuna göre Kıbrıs’taki Rum komünistler yaşanan terör eylemlerinin adadaki mutlak egemen pozisyonlarını açıkça tehlikeye attığını düşünmektedirler ve adada ulusalcıların aksine çok daha geniş siyasi özgürlükler istemektedirler ve özellikle İngiliz yetkililerle çalışma ortamları ve iş konusunda çok daha iyi ilişkiler içerisindeyler. Amerikalılara göre Atina yönetimi ise ortaya çıkan şiddet eylemlerinin Kıbrıs’ta bir dönem önce Yunanistan destekli olarak yaptırılan halkoylaması ve self-determinasyon kararına darbe vuracağı düşüncesindedir. Aynı günlerde Bağlantısızlar Grubu toplantısına katılmayı planlayan ve özellikle Asya-Afrika grubu ülkelerle bir araya gelmeyi hedefleyen Makarios ise Kıbrıs sorunuyla ilgili tartışmaları müzakere masasında daha da alevlendirme düşüncesindedir. Bu noktada Makarios’un endişesi, Atina’nın adadaki EOKA eylemlerini destekleme noktasında tereddütakar davranmasıdır ve Amerikalılara göre sırf bu yüzden Makarios EOKA eylemlerini Yunan hükümeti üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanmak amacıyla gizlice destekleyebilir.³⁷ Amerikan istihbarat raporuna göre eğer Makarios bu ulusalcı şiddet eylemleriyle aktif olarak mücadele etmezse eylemler, muhtemelen münferiden de olsa devam edecektir.³⁸

³⁵ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

³⁶ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

³⁷ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

³⁸ Amerikan istihbaratının ilk önceleri EOKA’nın terör eylemlerini ne kadar hafife aldığı ve bu tedhiş hareketlerini ne kadar önemsiz gördüğünün açık bir göstergesi olan bu rapora göre eylemler zaman zaman ortaya çıkabilecek türden basit olaylar gibi görünüyor. CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.133, SC No. 02037/55, 14 Nisan 1955 tarihli rapor.

TMT'nin Kıbrıs'ta Kurulma Aşaması

Kıbrıs Türkleri henüz bütün ada sathına yayılmış ve EOKA ile mücadele edebilecek güç ve kabiliyete sahip profesyonel bir yer altı örgütüne sahip değilken, EOKA tarafından kamuoyunu aldatmaya yönelik bir ateşkes çağrısı yapılır.³⁹ Toplam 11 gün devam eden bu sözde ateşkes girişiminin ardından İngiliz idaresi herhangi bir taviz vermeyince şiddet eylemleri de kaldığı yerden devam edecektir.⁴⁰ Amerikalılara göre EOKA'nın durduk yerde böyle bir çağrıda bulunması gerek adadaki İngiliz yetkililerini gerekse Atina hükümetini şaşırtmıştır. Öte yandan İngiliz idaresinin bu ateşkes çağrısına talep ettikleri karşılığı vermemesi durumunda şüphesiz EOKA saldırılarına ve eylemlerine kaldığı yerden devam edecektir. Amerikalılar EOKA'nın bu ateşkes kararının ardında İngiliz güvenlik güçlerinin terör karşıtı bir harekâta geçmelerinin ve bu alanda ciddi gelişmeler yaşanmasının etkili olduğunu, ayrıca pek çok Kıbrıslının da EOKA'nın terör ve şiddet eylemleri karşısında hayal kırıklığı yaşadığını belirtirler.⁴¹ Ayrıca yaklaşık 6 aydan bu yana Seychelles adalarında sürgünde olan Başpiskopos Makarios'un Kıbrıs'tan ayrı kalması, EOKA'nın ve ulusalcı hareketin sözcüsü olarak etkisinin zaman içinde yavaş yavaş azalmaya başlaması nedeniyle böyle bir ateşkes çağrısı yapıldığı, böylece Makarios'un tekrar adaya dönebilmesi için sözde bir iyi niyet gösterisi yapıldığı da belirtilir.⁴² Ateşkes girişiminin amacına ulaşmaması ve İngiliz idaresinin terör karşıtı (antiterör) harekâtlarının devam etmesi üzerine EOKA eylemleri kaldığı yerden devam eder. Esasında İngiliz idaresinin şiddet eylemleri ve özellikle EOKA ortadan kaldırılmadan adaya kendi kendini yönetme (self-government) hakkı vermeye hiç niyeti yoktur.⁴³ 11 Ağustos 1956 günü EOKA sözde bir ateşkes ilan eder ve hemen ardından İngiliz idaresi de EOKA mensuplarına yargılanma için teslim olmaları veya Yunanistan'a gönderilmeleri yönünde

³⁹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.192, SC No. 02037/56, 16 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴⁰ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.56/158, SC No. 03826/56, 30 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴¹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.192, SC No. 02037/56, 16 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴² CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.192, SC No. 02037/56, 16 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴³ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.192, SC No. 02037/56, 16 Ağustos 1956 tarihli rapor.

bir teklifte bulunur. Bu teklif EOKA tarafından kabul edilmezken ayrıca yapılan açıklamada sürgün edilen Makarios'la görüşmelerin 27 Ağustos 1956 tarihinde yeniden başlamaması halinde eylemlerin tekrar başlatılacağı tehdidi de gelir.⁴⁴ İngilizler ise kırsal arazide yürüttükleri EOKA karşıtı operasyonlar yanında EOKA eylemlerini destekleyen üst yönetime yönelik de harekete geçer ve ilk etapta Lefkoşa Belediye Başkanı'nı ve Kitium Piskoposu Anthimos ev hapsine alırken ayrıca ömür boyu hapis cezası almış bir EOKA militanının hapisli halden kaçmasının ardından mahkûmiyet kararı çıkartılmış 6 EOKA mensubunu da İngiltere'ye gönderir.⁴⁵ 28 Ağustos 1956 günü Atina'da Amerikalı yetkililere bir açıklama yapan Karamanlis ise hükümetinin Yunanistan'ın üzerine yığılmış bu ayıbı kabul etme veya buna karşı mücadele etme seçenekleriyle karşı karşıya kaldığını belirtir. Aynı günlerde Yunan Dışişleri Bakanı Averoff ise kabine üyelerinin çoğunun ya daha sert bir Kıbrıs politikası uygulanması ya da istifa edilmesi taraftarı olduğunu açıklar. Averoff ayrıca İngiliz hükümetinin Karamanlis'ten kurtulmaya çalıştığından şüphelendiğini belirtir ve kurulacak yeni bir hükümetin sonuçlarına bakmaksızın Yunanistan'ı NATO dışına itebileceği uyarısında bulunur.⁴⁶ İngiliz idaresinin "son derece sıkı kenetlenmiş, çok sadık ve çok disiplinli" olarak nitelendirdiği⁴⁷ TMT'nin tesis edilmesi ve Kıbrıs Türk'ünün malını, canını koruyabilmek için mücadeleye başlaması Türkiye ve Kıbrıs'ta yapılan çalışmaların bir sonucudur. Gerek Kıbrıs'ta Kıbrıs Türk toplumunun dağınık, askeri faaliyetleri doğal olarak bilemeyen, teçhizattan yoksun olarak mukavemet hareketine başlamaları ve örgütlenmeleri, gerekse bu konuyla ilgili olarak Ankara'da yapılan askeri hazırlıklar Kıbrıs üzerinde birleşir ve TMT ortaya çıkar. Kara Çete, 9 Eylül ve Volkan örgütlenmelerinden sonra EOKA'ya karşı mücadele edecek daha organize, daha profesyonel ve kapsamlı teşkilatlanmanın Kıbrıs'taki ilk adımı ve TMT'nin kurulma kararı ilk defa 27 Temmuz 1957'de Rauf Denктаş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Lefkoşa Büyükelçiliği'nde kripto

⁴⁴ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.192, SC No. 02037/56, 16 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴⁵ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.56, SC No. 03826/56, 30 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴⁶ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.56, SC No. 03826/56, 30 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁴⁷ FO.371/168967-XC.14311.

memuru ve idari atışe olarak çalışın M. Kemal Tanrısevdi arasında alınır ve bu kişiler TMT'nin Kıbrıs'taki kurucuları olarak tarihe geçerler.⁴⁸

TMT'nin kuruluş çalışmalarıyla ilgili olarak faaliyetlerin yoğunlaştığı bu günlerde Türk Dışışleri Bakanlığı'nın ziyaretçileri vardır. Türkiye Dışışleri Bakanı Fatin Rüştu Zorlu, karşısında heyecanla konuşan genç adama dikkatle bakar. Kıbrıs'ta Türk toplumunun lideri Dr. Fazıl Küçük'tür ve Ankara'da son derece saygın bir yere sahip olan Dr. Küçük'ü de çok sevmekte ve takdir etmektedir. Ancak Dr. Küçük bu sefer Ankara'ya gelişinde yalnız gelmemiştir ve yanında Federasyon Başkanı Rauf Raif Denктаş da bulunmaktadır. Kıbrıs gibi milli bir meselede anavatann gerekli güvenceyi vermesi, bu insanlara sahip çıkması gerektiğini düşünen Dışışleri Bakanı Zorlu bu heyecanlı ama dirayetli genç gibi insanlar sayesinde davaya sahip çıkılacağı ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a mal olmayacağı inancıyla Rauf Denктаş'ın konuşmasını sonuna kadar sessizce ama büyük bir ilgiyle dinler, çeşitli notlar alır ve konuşmasının sonunda Denктаş'a "Size silah göndersek alır mısınız?" diye sorar ve bu Kıbrıs'ta yeni bir sayfanın açılmasına neden olur. Rauf R. Denктаş ayrıca silah konusunda Dr. Fazıl Küçük'ün endişelerini de haklı bulduğunu açıklar. Aynı günlerde yaşanan bir gelişme ise adadaki İngiliz güvenlik güçlerinin Rum yeraltı örgütü EOKA'nın BM nezdinde yapılan görüşmelerin bir sonuç vermemesi, adada self-determinasyon kararı çıkmaması ve Rumların taleplerinin karşılanmaması halinde 7 ay süren ateşkes sürecini bitirerek tekrar şiddet eylemlerine başlayacağı yönünde ipuçları elde etmesidir.⁴⁹ EOKA'ya ait bir merkezde ele geçirilen belgeler ve yakalanan bir EOKA mensubunun verdiği bilgilere göre başlayacak terörist saldırıların ilk aşamasında ciddi bir hasar verileceği belirtilmektedir.⁵⁰ Bununla birlikte adadaki İngiliz idaresi ise her şeyin güvenlik güçlerinin kontrolü altında bulunduğunu ve önünde sonunda EOKA yeraltı örgütünü ortadan kaldıracaklarını belirtmektedirler.⁵¹

⁴⁸ KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁴⁹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 30 Ağustos 1956 tarihli rapor.

⁵⁰ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 17 Ekim 1957 tarihli rapor.

⁵¹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 17 Ekim 1957 tarihli rapor.

TMT'ye, "Başla." emri verilmeden böylece TMT faaliyetleri de yoğunlaşır ve ilk bildirimler de aynı günlerde, 15 Kasım 1957 tarihinde dağıtılır. Halen Rum bölgesinde kalan Eğlence köyünde yapılan ilk faaliyetlere Lefkoşa Büyükelçiliği'nde görevli Mustafa Kemal Tanrısevdi ev sahipliği yapar. Bu arada özellikle Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Rauf R. Denктаş adanın dört bir tarafını dolaşarak adayı öğrenmeye çalışan M. Kemal Tanrısevdi'nin Türkiye tarafından resmi görevle bu işe gönderildiği düşüncesindedirler. Bu düşünceden hareketle de onu ziyarete karar verirler. Hemen ardından bu faaliyetlerin yoğun olarak devam ettiği günlerden birinde Rauf R. Denктаş evinde bir kokteyl verir. Davetliler arasında Osman Örek, Hazım Remzi, Alaaddin Gülen, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve M. Kemal Tanrısevdi de vardır ve tarih 15 Kasım 1957'dir. Kokteyl sonrasında herkesin dağılmasını müteakip evde Dr. Burhan Nalbantoğlu, Rauf R. Denктаş ve Mustafa Kemal Tanrısevdi kalırlar. Bu arada teşkilatın ismi TMT olarak belirlenirken Rauf R. Denктаş "Mülayım", M. Kemal Tanrısevdi "Nazım" ve Dr. Burhan Nalbantoğlu da "Racı" kod ismini alırlar. TMT'nin ilk bildirisi de o gün kaleme alınır; ancak Rauf R. Denктаş, Kemal Tanrısevdi'nin aksine teksirlerin orada çoğaltılmadığını belirtir. Rauf R. Denктаş'ın evinde hazırlanan bu teksirler Dr. Burhan Nalbantoğlu vasıtasıyla Türk Lisesi'nde çoğaltılır⁵² ve ertesi gün bütün adaya dağıtılır.⁵³

İhaneti katiyet kesbetmedikçe hiçbir Türk'ün burnunun kanatılmasına, tek bir Türk'ten tek bir kuruş alınmasına müsaade edilmeyecektir." parolasıyla kurulan ve bunu gerek Kıbrıs Türk halkına ve gerekse TMT mensuplarına bir direktif olarak bildiren ve halkın moralini, dağıtılan bildirimlerle ayakta tutmaya çalışan TMT ada sathında ikinci bültenini de 13 Aralık 1957 günü dağıtır. TMT'nin kuruluş aşamalarını tamamladıktan sonra ada sathında yavaş yavaş faaliyete geçmesiyle beraber yayımladığı bu ikinci bildiri de ismi TMT Komitesi olarak geçmektedir. Daha sonraki dönemlerde bu ifadedeki "Komitesi" ibaresi de kaldırılarak teşkilatın ismi

⁵² TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi Nevzat Uzunoglu bu durumu "Bazı broşürler basmaya başladılar. Bunları Mezunlar Birliği vasıtasıyla köylere, oraya buraya dağıtmaya başladılar. O zaman da isim yine TMT'ydi." şeklinde açıklamaktadır. Merhum Nevzat Uzunoglu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

⁵³ Bu bildiri 15 Kasım 1957 tarihinde düzenlenen kokteylde çoğaltılıp orada bulunanlara dağıtıldığına göre Kıbrıs Türk kamuoyuyla buluşması da ilk defa 16 Kasım 1957 tarihinde gerçekleşecektir.

bilinen şekliyle TMT olacaktır. İlk bildirilerden de anlaşılacağı üzere kurulan teşkilatın silahlı mücadele etme gibi bir düşüncesi yoktur. Öncelikle uygulanmak istenen pasif direnişler ve eylemlerdir. Kişilerin kendilerine ait evlerinde bulunan bir kaç silahı dışında teşkilatın herhangi bir silahlı gücü veya potansiyeli de bulunmamaktadır ve bu şekliyle daha önce kurulan 9 Eylül ve Volkan teşkilatlarından çok farklı da değildir. Ancak bu yeni teşkilat daha sonra sadece bölgesel faaliyetlerin içine girmeyecek ve bütün ada sathına yayılarak bütün Kıbrıs Türkleri için mücadele edecektir.⁵⁴ Öncelikle Lefkoşa ve çevresinde genişleyen bu teşkilatlanma faaliyetleri daha sonra adanın farklı noktalarına da yayılmaya başlar.

Bu arada Atina'da bir açıklamada bulunan Yunanistan Dışişleri Bakanı Averoff ise adadaki EOKA şiddeti ve İngiliz İşçi Partisi'nin konuyla ilgili yaptığı açıklamanın ardından Yunanistan'ın Kıbrıs sorunu hakkında kaçınılmaz olarak çok daha ciddi bir pozisyon alacağını belirtir.⁵⁵ İngiltere'de o günlerde yapılacak olan genel seçimlerde muhtemelen İşçi Partisi'nin kazanacağını tahmin eden Yunanistan'daki siyasi parti yetkilileri ve Yunan basını ise Karamanlis hükümetinin İşçi Partisi'nin Kıbrıs'a yönelik çözüm önerileri dışında yeni bir şey söylememesi ve kamuoyunu tatmin edememesi halinde ülkede çok ciddi bir muhalefetle karşılaşacağı ve zorlanacağı düşüncesindedirler.

Kıbrıs'ta Rauf Denktaş ve arkadaşları tarafından TMT ile ilgili bir takım hazırlıklar yapılırken aynı anda Türkiye'de de faaliyetlere girişilir. Aralık 1957'de STK Başkanı Tümğ. Daniş Karabelen, Kore Harbi günlerinden tanıdığı Bnb. İsmail Tansu'yu odasına çağırır. Tereddütakar bir halde odanın içinde bir o yana bir bu yana dolaşırken söze nasıl gireceğini düşünmektedir. Kore harekâtı sonrasında Türkiye'ye dönen ve yeni kurulmuş olan Seferberlik Tetkik Kurulu (STK) Başkanlığı görevine getirilen Daniş Karabelen Paşa bu görev çerçevesinde personeli de bizzat kendisi seçer ve Kore'de yer altı faaliyetleriyle gerilla harekâtı konusunda uzman olmuş, bu tür eğitimden geçmiş personeli kendi kadrosuna alır. Bu şekilde kadroya dahil edilenler arasında Lojistik Şube Müdürlüğü yapan Bnb. İsmail

⁵⁴ KKTC'nin kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

⁵⁵ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 17 Ekim 1957 tarihli rapor.

Tansu ile daha sonra TMT'nin ilk Bayraktarı olacak olan Alb. Rıza Vuruşkan da bulunmaktadır. STK özellikle Sovyetler Birliği ve müttefikleri tarafından yapılabilecek bir saldırı ve işgale karşı koymak üzere Türkiye Cumhuriyeti devletinin meşru Türk Silahlı Kuvvetleri çerçevesinde tamamen devletin resmi organları tarafından ve yasalarla kurulmuş bir organizasyon olmasına rağmen bu sefer karşılıklarına çıkan görev ve kendisinden istenilen hizmet yurtiçi değil yurtdışı ile ilgilidir. O güne kadar Türkiye'ye yönelik olarak meydana gelebilecek bir tehlikeye karşı organize olmuş olan STK böylece ilk çalışma alanını ülke dışında; ancak Türklerin yaşadığı topraklarda bulacaktır. Burada özellikle vurgulanması gereken bir nokta ise gerek daha önce oluşturulan veya oluşturulmaya çalışılan bölük börçük organizasyonlardaki vatansever Kıbrıs Türklerinin bir araya getirilmesiyle Rauf R. Denктаş, Kemal Tanrısevdi ve Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından temeli atılan TMT, gerekse daha sonra Alb. Rıza Vuruşkan komutasındaki askeri heyetin göreve başlamasıyla daha farklı normlara ve standartlara ulaşan teşkilat kuruluş aşamasının ilk anından TMT'nin 1976 yılında lağvedilerek KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı olarak ortaya çıktığı ana kadar hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik kavga ve kaygıların içinde olmaz ve hiçbir şart altında siyasi mücadelelere girmez. Bu bağlamda TMT'nin herhangi bir siyasi görüş, fikir veya parti ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Türkiye'de ve Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken Kıbrıslı Türklerin de gizliden gizliye silah depoları hazırlamakta oldukları yönünde kuşkular yaşanmaya başlanır.⁵⁶ Amerikalılara göre Atina'daki Yunan yetkililer ve Kıbrıslı Rumlar özellikle Türkiye'yi Kıbrıs Türklerine yönelik silah temin etmekle suçlamasına rağmen bu suçlamaların doğruluğu hakkında ancak son zamanlarda Türk gazetelerinde bir takım ipuçları ortaya çıkmaya başlamıştır. Aynı istihbarat raporlarına göre Rumlarla Kıbrıslı Türkler arasında daha önce "yok denilecek kadar az" şiddet eylemi ortaya çıkmasına rağmen şiddet yanlısı EOKA'cılarının tekrar daha geniş kapsamlı terör eylemlerine girişmeleriyle birlikte toplumlararası tehlikeli çatışmalar da

⁵⁶ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 17 Ekim 1957 tarihli rapor.

muhtemelen yaşanacaktır.⁵⁷ Bu dönemde Kıbrıs adasının Yunanistan için önemi Yunan askeri kaynaklarında şu şekilde ifade edilir;⁵⁸

“1- Avrupa’dan Ortadoğu memleketlerine giden bütün hava ve deniz trafiğini kontrol eder. Aynı şekilde Süveyş Kanalı’nın girişini tehdit veya muhafaza edebilecek bir mevkiye sahiptir.

2- Ortadoğu memleketlerine karşı girişilecek herhangi bir harekât teşebbüsünün yegâne çıkış noktasıdır ve ayrıca buralarının muhafazası için yegâne ön tahkimattir. Ortadoğu memleketlerine karşı yegâne çıkış noktası olduğu halde burasının Oniki Adalar ve Rodos tarafından desteklenmesi ve Ortadoğu’da bir müşterek alan meydana getirilmesi şarttır. Bunların desteği olmaksızın mevki itibarıyla müdafaasız kalacaktır.

3- Yukarıda belirtilenler muvacehesinde ve arazisinin müsait olması nedeniyle Kıbrıs’ta kara, deniz ve hava kuvvetleri bulundurulması uygundur.”

Kıbrıs İstirdat Planı’nın Ortaya Çıkması

Binbaşı İsmail Tansu, STK’de Lojistik Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır. ABD’den gelen bir teklifle ilgili olarak Türkiye bir gün Rusya tarafından işgal edilirse buna karşı direniş yapmak ve gerilla savaşı başlatmak için bir teşkilat kurulması gerektiğine inanılır ve bu dairenin kuruluş hazırlıkları başlar. Dolayısıyla STK’nin ilk kuruluş döneminde var oluş gayesi özellikle Sovyetler Birliği ve müttefikleri tarafından yapılabilecek muhtemel bir saldırı karşısında yer altı mücadelesi vermek ve işgale karşı koymak olarak ortaya çıkar. 7 Temmuz 1958⁵⁹ tarihinde yaş haddinden emekliye ayrıldıktan sonra da aynı dairede sivil uzman personel olarak görev yapmaya devam eden STK Başkanı Tümgeneral Daniş Karabelen ve kurmayları Ankara’da, Rauf Denктаş ve kurmayları da Kıbrıs’ta kendilerine verilecek “Harekete geçin.” emrini 7 ay bekler. Askeri kanatta Kıbrıs’a yönelik olarak hazırlıklar tamamlanmış olmasına rağmen

⁵⁷ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 17 Ekim 1957 tarihli rapor

⁵⁸ Kıbrıs Yunan Kuvvetleri Alay Komutanlığı (KYKAK), S-3, D-No.290/3/95, Kraliyet As. Pos.902, 10 Haziran 1969 tarihli resmi yazı.

⁵⁹ Bu tarih Kıbrıs tarihi açısından da ilginçtir çünkü Kıbrıs’ta İngiliz yetkililerin bildirdiğine göre 1 Nisan 1955 gününden itibaren Temmuz 1958 gününe kadar toplam 316 kişi EOKA tarafından öldürülmüştür. Halkın Sesi, 4 Temmuz 1998.

hükümet kanadından uzun bir süre ses seda çıkmaz. Esasında böyle bir konuda karar verebilmek o kadar da kolay değildir. NATO içerisinde Yunanistan ve İngiltere ile birlikte yer alan Türkiye'nin daha sonra Kıbrıs'ta garantör devlet olarak beraber anlaşmalara da imza atacağı bu iki ülkenin yanında diğer NATO ülkeleri karşısında da zor duruma düşebileceği, gizlice ve yasal olmayan yollardan Kıbrıs Türklerini silahlandığı suçlamasıyla karşılaşabileceği düşüncesi hükümeti daha dikkatli adım atmaya sevk etmektedir. Öte yandan Yunanistan tarafından desteklenen Grivas yönetimindeki EOKA tedhiş örgütünün Kıbrıs'ta şiddeti arttırması ve EOKA'yı desteklemeyen herkesi Rum, Türk veya İngiliz olup olmamasına bakmadan katletmeye devam etmesi adada Kıbrıs Türklerini gelecekte hiç de güzel günlerin beklemediğinin açık bir kanıtı olarak ortada durmaktadır. TMT'nin teşkil edilmesinin ardından harekete geçilmesi konusunda neden bu kadar uzun süre beklendiğini bir seferinde Kıbrıs'a sevk edilen silahlarla ilgili olarak Dışişleri Bakanı ile görüşen Binbaşı İsmail Tansu'ya bizzat Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun kendisi açıklar.⁶⁰ KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş da bu bekleme dönemini "...Fatin Rüştü Bey (Kıbrıs'ta teşkilatlanma fikrini) Adnan Menderes'e açıyor. Adnan Menderes karar verinceye kadar sekiz ay mı dokuz ay mı ne geçiyor. O işte bir şey dönemidir. Burada olan hadiseler var, disiplinsizlikler var. O dönemde olmuştur işte ve işte en sonunda Eylül 1958'de İş Bankası'nın müfettişi olarak arkadaşlarıyla birlikte Rıza Vuruşkan geliyor ve dizginleri ele alıyorlar..."⁶¹ şeklinde izah eder. 1951 yılında Yunanistan Başbakanı Papagos'un Rumları silahlandığını ve adaya daha sonra Korgeneralliğe kadar yükseltilen Albay Grivas'ı gönderdiğini bilen Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs meselesinin artık diplomasi ile halledilemeyeceği düşüncesindedir. Gerekli iznin alınmasıyla beraber Binbaşı İsmail Tansu ve Tümgeneral Daniş Karabelen hemen gerekli koordineyi sağlayarak Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Ankara'ya davet ettikleri Kıbrıs Türk toplumunun iki önemli lideri Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denktaş ile Kıbrıs'ta kurulacak teşkilatı ve işbirliğinin nasıl organize edileceği konusunda ilk toplantılarını 1958 yılı Haziran ayında Ankara, Kızılay'da bulunan Modern Palas Oteli'nin lobisinde yaparlar. Bu toplantıya

⁶⁰ Emekli Albay İsmail Tansu ile 18 Mart 2005 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

⁶¹ KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

6 kişi katılır ve Kıbrıs Türklerini temsilen toplantıya katılan Dr. Küçük, Denктаş ve Dr. Nalbantoğlu yanında STK'yi temsilen gelen Karabelen Paşa, Bnb. Tansu ve Yb. Vuruşkan bu toplantıda KİP ve adada oluşturulacak teşkilat konusunu masaya yatırır. Bu toplantı Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denктаş ve Türkiye'deki TMT görevlileri Tümğ. Daniş Karabelen, Alb. Rıza Vuruşkan ve Bnb. İsmail Tansu'nun da ilk yüz yüze görüşmeleridir. TMT'nin temeli bu toplantıda atılır;⁶² ancak bu ilk toplantıda adada hiçbir mukavemet örgütünün ve silahın olmadığının belirtilmesi, Alb. İsmail Tansu'nun da belirttiği üzere bütün faaliyetlerin sıfırdan başlatılmasını gerektirir. Bu toplantıda yapılan konuşmalar ve alınan kararlardan ziyade belki de bu toplantı ile ilgili olarak üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan husus bu toplantıda Bnb. İsmail Tansu tarafından Rauf R. Denктаş ve Dr. Fazıl Küçük'e Kıbrıs'ta faaliyette bulunan bir takım örgütlerle ilgili olarak yöneltilen sorudur. Bnb. Tansu bu ilk görüşme sırasında adada Volkan, Karaçete, Dokuz Eylül gibi bir takım örgütlerden bahsedildiğini duyduklarını, bu örgütlerden faydalanılıp faydalanılamayacağını öğrenmek istediklerini belirtir. Bnb. Tansu'nun ifadesine göre bu soruya Dr. Fazıl Küçük herhangi bir cevap vermezken Rauf R. Denктаş adada kayda değer bir örgütlenme olmadığının, adı geçen örgütler içerisinde vatanını seven cesur Kıbrışlı Türk gençleri olmakla beraber her şeye sıfırdan başlanması gerektiğini belirtir.⁶³

Bu ilk görüşme sonrasında derhal işe başlanır ve Ankara'da eğitilmek üzere sağlam, güvenilir ve gönüllü Kıbrışlı gençlerin temini konusu gündeme gelir. Bu aşamada devreye o günlerde Ankara'da bulunan Dr. Burhan Nalbantoğlu girer ve söz konusu Kıbrışlı gençlerin temini konusunu üzerine alır. Tabii bu mesele hiç de kolay olmayacaktır. Üniversite eğitimi için Türkiye'ye gelmiş olan öğrenciler arasından teşkilata faydalı olacak, ağzı sıkı, sorumluluk sahibi ve gönüllülük esasına göre çalışacak gençlere ihtiyaç vardır. Daha sonra ilk etapta Türkiye'de okuyan üniversite öğrencisi Kıbrışlı gençler arasından Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından bulunan sekiz kişi TMT kuralları, gizlilik ve ketum olma üzerine yemin ettikten sonra eğitilmeye başlanırlar. Bu gençlere geceleri teorik derslerin verildiği yerlerden bir tanesi de Ankara, Kızılay'da bulunan Zafer Hanı'ndaki Kıbrıs

⁶² Emekli Albay İsmail Tansu ile 18 Mart 2003 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

⁶³ Emekli Albay İsmail Tansu ile 15 Eylül 2007 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

Türk Kültür Derneği'dir. Doktor Burhan Nalbantoğlu'nun Kıbrıs'ta örgütlenme faaliyetleri esasında çok daha öncelere dayanmaktadır.

Binbaşı İsmail Tansu'nun ifade ettiği gibi TMT ile ilgili çalışmalara STK'ye bu konuda dönemin Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından resmi yetki ve görev verilmesinin ardından hemen başlanır. Kurulacak teşkilat ile ilgili bir plan hazırlanır ve söz konusu plan Org. Salih Coşkun'un yerine Genelkurmay 2. Başkanlığı görevine getirilen Org. Cevdet Sunay'a arz edilir. Bu plan daha sonra Kıbrıslı Rumların ve Yunanların Enosis emellerine karşı olarak Türklerin Kıbrıs'ı geri alması anlamına gelen "İstirdat" kelimesinden hareketle KİP-Kıbrıs İstirdat Planı adını alır. Her ne kadar hazırlanan planın ismi KİP olsa ve gaye Kıbrıs adasını geriye almak gibi son derece iddialı görünse de esasında ne STK, ne TMT, ne Türkiye Cumhuriyeti devleti ve hükümeti ve ne de Genelkurmay Başkanlığı'nın böyle bir gayesi söz konusudur. Zaten Kıbrıs'ta daha önce Kıbrıs Türkleri tarafından nüvesi atılmış olan TMT'nin devam ettirilmesi de adadaki gayenin sadece savunmaya ve karşı koymaya yönelik olduğunun en açık delilidir.

Bu arada EOKA da Kıbrıs'taki faaliyetlerini yoğunlaştırmış durumdadır ve BM Güvenlik Konseyi'nde Aralık 1957 itibarıyla Kıbrıs sorunu konusunda Yunanistan hükümetinin talep ettiği doğrultuda tatmin edici bir çözüm çıkmaması halinde yeni bir şiddet eylemi kampanyasına girişeceği yönünde uyarılarda bulunur.⁶⁴ Aynı günlerde bir açıklamada bulunan Yunan hükümeti ise BM Genel Sekreterliği tarafından devam eden görüşmeler sürecinde Kıbrıs'la ilgili yeni adımlar atılacağı yönünde garanti verilmesinin sorunun çözümüne katkıda bulunacağını ifade eder.⁶⁵ Amerikan istihbaratı ise Türkiye'deki seçimler sonrasında güçlü bir pozisyonda ortaya çıkan Türk hükümeti ise Yunanistan'la ilişkileri normalleştirmek amacıyla sorun yaratan Kıbrıs konusunda belki de çok daha esnek bir politika izleyebileceği düşüncesindedir. 17 Kasım 1957 günü ada sathında EOKA tarafından basılıp dağıtıldığı tahmin edilen bildirimlere göre İngilizler ve Amerikalıların BM Genel Kurulu tarafından muhtemelen Aralık 1957 başında yapılacak toplantılarda Kıbrıs sorunuyla ilgili alınacak muhtemel bir çözümü

⁶⁴ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.14, OCI No. 6414/57, 12 Aralık 1957 tarihli rapor.

⁶⁵ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 5253/57, 17 Ekim 1957 tarihli rapor.

baltalamaları⁶⁶ halinde EOKA tahmin edilemeyecek oranda büyük bir İngiliz karşıtı eyleme başlayacaktır. Amerikalılara göre daha önce EOKA tarafından Kıbrıs adasında işlenen cinayetler, resmi binalara yapılan sabotajlar ve kundaklamalar ve karışıklıklar adadaki Rum halkı kışkırtma ve yeni şiddet eylemleri gerçekleştirme yönünde EOKA'nın gücünü gösteren işaretlerdir.⁶⁷ Aynı raporda dikkat çekilen bir başka husus ise Kıbrıs'taki Rum Ortodoks Kilisesi'nin yeni bir terörist saldırı hazırlığında bulunan EOKA'yı durdurmasının giderek daha da zorlaşacağı hususudur. Öte yandan Amerikalıların aynı rapordaki bir başka gözlemi ise EOKA tarafından adada çok daha geniş çaplı bir şiddet eylemi başlatılacak olursa Atina'daki hükümet yetkililerinin Türk-Yunan ilişkilerinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak olan gerginliği ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak amacıyla Kıbrıs'ta farklı çözüm önerilerini de tartışmaya istekli oldukları yönündedir.⁶⁸ Bu bağlamda Yunan Dışişleri Bakanı Averoff da BM Genel Konseyi'nde sorunun çözümü yönünde atılacak en ufak adımın bile müzakerelerin devam etmesi için gerekli olduğunu ve bu durumun BM Genel Sekreteri'ne yeni adımların atılması yönünde bazı dersler vermesi gerektiğini belirtir. Böyle bir çözüm önerisinin BM tarafından kabul edilmesi halinde Averoff kendi ülkesinin Kıbrıs'ın geleceğiyle ilgili olarak yapılacak üçlü bir konferansa katılma yönünde de istekli olacağını belirtir.⁶⁹

Amerikalı istihbaratçılar özellikle Adnan Menderes'in Türkiye'de yapılan genel seçimleri kazanmasının ardından Kıbrıs konusunda kalıcı bir çözüm için yeni ortaya çıkan şartları çok daha kolay kullanabileceği ve işinin kolaylaştığını değerlendirirler. Aynı kaynak Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili "Taksim" politikasında herhangi bir yumuşama emaresi görülmemekle birlikte Menderes yönetiminin Yunanistan'la ilişkiler bağlamında bu temel sorunun halledilmesi için daha esnek bir siyaset takip edebileceğini de belirtir. Hazırlanan planın asıl hedefi Rum silahlarını önce püskürtmek daha sonra da mağlup etmektir. Plan hazırlanmıştır ancak planı uygulamaya

⁶⁶ CIA raporunda bu konuyla ilgili olarak kullanılan kelime "to torpedo" filidir.

⁶⁷ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.14, OCI No. 6414/57, 12 Aralık 1957 tarihli rapor.

⁶⁸ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.14, OCI No. 6414/57, 12 Aralık 1957 tarihli rapor.

⁶⁹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.14, OCI No. 6414/57, 12 Aralık 1957 tarihli rapor.

koyacak kadro henüz tespit edilmemiştir. Personel temini ile ilgili listeler hazırlanır ve öncelikle komando eğitimi almış, gerilla ve gizli harekât uzmanı olan gönüllü subaylar arasından TMT'nin Türkiye listesi yavaş yavaş şekillenmeğe başlar. Soğuk yaklaşım usulüyle tepkisi ölçülen personele yapılacak faaliyetle ilgili bilgi verilir. TMT tamamen meşru müdafaaaya yönelik olarak kurulmuş bir organizasyon olarak kuruluş sürecinde tespit edilen kurallara ve ilkelere tamamen sadık kalır ve bu ilkeler doğrultusunda gizli olarak Türk hükümetinin gizlice Kıbrıs'a gönderdiği silah, mühimmat ve subaylarla kurulma aşamasına gelir.⁷⁰

Öte yandan BM Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1957 tarihli toplantısının başlamasıyla birlikte adada EOKA tarafından bir dizi kargaşa ve karmaşıklık yaratılır ve EOKA dağıttığı bildirimlerle BM toplantılarından kabul edilebilir bir çözüm çıkmadığı takdirde topyekûn savaş başlatacağı tehdidinde bulunur.⁷¹ Amerikalı istihbaratçılara göre bütün bu tehditleri savuran ve adayı yaşanmaz hale getiren EOKA ayrıca adaya yeni atanan İngiliz Valisi'nin isteği üzerine şiddet eylemlerini 5-6 hafta süreyle erteleyebileceği yönünde bir gönüllülüğü de ortaya koyar.⁷² Amerikalı istihbaratçılara göre Yunanistan adada self-determinasyon konusunda Rum-İngiliz görüşmelerinin devam etmesi yönünde ısrarcı davranırken Türkiye ise "Taksim" politikasından taviz vermemektedir.

1970'li yıllara girildiğinde Yunanistan'la Türkiye arasındaki problemler sadece Kıbrıs'la sınırlı kalmayacaktır. Bu dönemde Kıbrıs'ın pozisyonu ve Yunanistan'ın Kıbrıs adasını nasıl değerlendirdiği konusunda resmi kaynaklara yansıyan Yunan görüşü ise şu şekildedir;⁷³

"1- Yunanistan'ın 1952 yılından bu yana Kıbrıs'ı kendine bağlamak için Birleşmiş Milletlere müracaat ettiği ve bu mücadelesinde Kıbrıslı Rumların da (buna) 1 Nisan 1955'de İngiltere'ye karşı başlattıkları EOKA mücadelesiyle katkıda buldukları bilinmektedir.

⁷⁰ Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı, Sebep ve Sonuçlarıyla 1974 Barış Harekâtı, Girne, 1996, s. 53

⁷¹ CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 6414/57, 12 Aralık 1957/2 tarihli rapor.

⁷² CIA Archive, Nationalist Violence on Cyprus File, Current Intelligence Weekly Review, Copy No.17, OCI No. 6414/57, 12 Aralık 1957/2 tarihli rapor.

⁷³ Kıbrıs Yunan Kuvvetleri Alay Komutanlığı (KYKAK), S-3, D-No.290/3/95, Kraliyet As. Pos.902, 20 Mayıs 1971 tarihli resmi yazı.

2- Bu mücadele neticesinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'nin dâhil olduğu Londra ve Zürih Anlaşmaları (Şubat 1959) imzalandı ve neticede bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Mezkûr anlaşma mucibince İngiltere'ye Kıbrıs'ta üsler bulundurma yetkisi verildi.

3- Londra ve Zürih anlaşmalarını uygulama yönüne gidildiğinde bunun yeni kurulmuş cumhuriyetin ilerlemesine mani olduğu görüldü. 1963 yılında bu husus Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios tarafından şikâyet edildi.

4- Bu şikâyetten memnun olmayan Türkiye, meclisten, Türk köyleri, üçlü karargâh ve eğitimci grubundan subaylarını çekmiş ve bazı bölgelerin Türk sakinlerini de Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelere çekerek bir de facto durumu yaratıp Kıbrıs hükümeti içerisinde sözde bir Türk yönetimi kurmuştur.

5- Yukarıda yazılı Türk planını akamete uğratmak için Başpiskopos Makarios, Türklere karşı silahlı müdahalede (Kaymaklı, Erenköy ve St. Hilarion'a karşı 1964 harekâtı) bulunmak mecburiyetinde kalmıştır. Fakat dış müdahale nedeniyle Türkler planlarını uygulayabilmişler ve neticede şimdiye kadar muhafaza ettikleri Ağırdağ-Lefkoşa, Mağusa, Lefke, Erenköy, Yeşilirmak gibi bölgeleri ve köprübaşı kurmuşlardır. Bu arada Türklerin çoğunlukta olduğu köylerde de Türkler askeri yönden teşkilatlanmışlardır. Ağırdağ-Lefkoşa kantonunu da Kıbrıs Türk Alay Komutanlığı kampından çıkararak yerleşmiştir.

6- Türkiye'nin devamlı olarak yaptığı müdahale tehditlerine karşı Yunanistan'ın Yunanlar, Kıbrıs Yunanlarına (Kıbrıslı Rumlar) mümkün olan her türlü personel ve teçhizat yardımıyla bulunmuşlardır. Adada bu şekilde meydana gelen Yunan birlikleri Aralık 1967'de Köfünye hadiselerinden (Kasım 1967 harekâtı) sonra adadan ayrılmışlardır. Harekât Köfünye'deki Kıbrıs Türk birliklerini kesmiş oldukları Lefkoşa-Limasol yolunu açmak için yapılmıştır..."

Rumlar ve Yunanlar adada bir yandan Türkiye'ye karşı mücadele ederken, bir yandan da Yunanistan'daki Albaylar Cuntası'nın taleplerine karşı mücadele etmektedir. 1960 sonrasında adayı yasadışı ve antlaşmalara aykırı olarak silahlandıran ve binlerce Yunan askeri personelini gizlice adaya çıkartan Yunanistan olası bir Türk harekâtına karşı her türlü tedbiri

almaya çabalamaktadır. Dönem Makarios'la Grivas ve Makarios'la Atina yönetimi arasında yaşanan bir sinir harbine ve psikolojik savaşa sahne olmaktadır. Bu arada Grivas'ı destekleyen Patris gazetesi ise Barış Gücü'nün denetiminde olması gereken silahların Makarios'un özel doktoru olan Lyssarides'in partisine bağlı komünist gruplara dağıtıldığını ileri sürer.⁷⁴ Yunanistan'daki cunta hükümetiyle Makarios arasında bu çatışmalar yaşanırken Kıbrıs'ta askeri birlikler içindeki görüş ayrılıkları da had safhadadır ve askeri personel de Atina'ya bağlı olarak çatışmalar yaşamaktadır;⁷⁵

"1- Genel:

Bilindiği gibi askerlerimiz davranış, tutum ve kanunlara itaat yönlerinden sınıflandırılarak Milli Muhafız Ordusu'ndaki görevleri ayarlanmaktadır.

2- Sınıflar (Kategoriler):

a- Kategori Ψ (Tehlikeli komünistler)

1) Tarifi: Tehlikeli komünistler bu kategoriye girer.

2) UNSURLARI (Kriterleri):

Bu kategoriye konacak şahıslarda şu unsurlar aranacaktır:

1- Komünistliğe inanmış, komünist birliklere üye olup bu uğurda canı gönülden çalışmış veya çalışmakta olan, asker oldukları sürece uslu görünseler bile Milli Muhafız Ordusu'nun güvenliğini sarsacak ve genel milli menfaatlerimize zararlı olacak şahıslar bu kategoride sayılacaklardır.

a) Komünistlik ideolojisi veya benzer fikirler taşıyan, faal olup isteyerek bu ideolojiye hizmet edecek davranışlarda bulunan, Rum Milli Muhafız Ordusu'nun güvenliğini sarsacak ve genel milli menfaatlerimize zararlı olacak askeri personel bu kategoride sayılacaktır.

b- Kategori Π (Faaliyetleri mahdut, hakiki komünistler)

⁷⁴ Yunan askeri gücü ise Barış Gücü'nün görev yaparken bazı aksaklıklara neden olduklarını, bu durumun Barış Gücü'nün zafiyetinden veya mensuplarının hissi hareketlerinden kaynaklanabileceğini veya rüşvet yemelerinden kaynaklandığını, Barış Gücü'nün Kıbrıslı Türkleri desteklediğini belirtir. KYKAK, S-3, D-No.290/3/95, Kraliyet As. Pos.902, 10 Haziran 1969 tarihli resmi yazı. Ayrıca bkz. Kıbrıs Bülteni, Mayıs 1973, s. 35-42.

⁷⁵ Yunanistan'ın Kıbrıs'ta bulunan 6. Taktik Grup Komutanlığı 2. Şube tarafından 32. Komando Taburu ile ilgili hazırladığı "askeri personelin karakter ve ideolojik tutumlarına göre sınıflandırılması" başlıklı rapor. KYKAK, Dosya No. 123/2/26530, Plan 23, Lefkoşa / 7 Haziran 1973.

1) Tarifi: Kendileri veya aile fertleri komünist ideolojiye inanmış ve bunu yaymakta sakınca görmeyen fakat faaliyetleri mahdut kişiler bu kategoriye girer.

2- Unsurları:

Bu kategoriye konacak şahıslarda şu unsurlar aranacaktır;

a) Oğlu ve kardeşleri komünist olanlar

b) Komünist Parti ve kurumlara üye olanlar

c) Komünist Parti veya kurumlarda üye olup da propaganda yapan veya üye olmaya çalışanlara yardımcı olan faal kişiler

c- Kategori Z (Tehlikeli olmayan komünistler)

1) Tarifi: Kendilerinin veya aile fertlerinden birisinin davranış ve tutumu komünist ideolojisine uygun; komünistlerle teması olan; komünistliğe inandıklarını söyledikleri halde hiçbir komünist parti veya kurumuna üye olmayan gayri faal kişiler bu kategoriye girer.

2) Unsurları: Bu kategoriye konulacak şahıslarda şu unsurlar aranacaktır;

a) Oğlu veya kardeşleri faal komünist olanlar

b) askere çağrılmazdan önce komünistliğe meyyal görülen fakat koyu bir tutumu olmayan veya sadece komünist taraflısı görünüp de komünist partisi veya kurumlarına üye olmayan, sistemli propaganda yapmayan, üye toplamayan veya komünist broşürlerini okumayanlar

d-Kategori Δ (Şüpheli şahıslar)

Aşağıda belirtilen sebeplerden ötürü kanunlara karşı davranışları şüphe uyandıran şahıslar bu kategoriye girer.

1) Bir yıllık raporlarda (lehte veya aleyhte) haklarında şüphe uyandıracak bilgi olan şahıslar

2) Aleyhinde rapor olanlar (Ancak bu bilgilerin kapalı, yetersiz olmaması veya ispatlanması gerekiyor.)

e- Kategori H (İlhak aleyhtarları)

1) Tarifi: İlhak (Enosis) aleyhtarı parti veya kurumlara üye olanlar bu kategoriye girer.

2) Unsurları: Yunanistan ve ilhak aleyhinde aşağıdaki şekilde açıkça faaliyet gösterenler bu kategoriye girer:

a) Yunanistan ve ilhak aleyhinde söz söyleyip faaliyet gösteren, propaganda yapan, Yunanistan ve ilhak aleyhinde 'Aydınlatma Kampanyası' açanlar

b) Yunanistan ve ilhak aleyhtarı gösteriler tertipleyen ve bunlara katılanlar

c) Salon veya meydanlarda Yunanistan veya ilhak aleyhinde konuşanlar

d) Yunanistan ve ilhak aleyhinde yazı yazan, afiş yapıştırılanlar

e) Halkın Yunanistan ve ilhak hakkındaki güzel düşüncelerini ve davranışlarını aleyhte değiştirmeye teşebbüs edenler

3) İşaretler

a) Personel kimlik fişlerinde kategori H tek başına veya başka bir işaretle beraber gösterilmiş olabilir. Örneğin

H Enosis aleyhtarı

N (H) Millici/İlhak aleyhtarı

Z (H) Tehlikesiz komünist/İlhak aleyhtarı

Π (H) Faaliyetleri mahdut komünist/İlhak aleyhtarı

Ψ (H) Tehlikeli komünist/İlhak aleyhtarı

Λ ve P kategorileriyle kategori H yan yana olamaz.

f- Kategori Λ (Samimi milliyetçi, Enosis taraftarı)

Kendileri ve aile fertleri tutum ve davranışlarında samimi olarak ve açıkça ilhak taraftarı olup milli birlik ve beraberliğe inanmış, Yunan ideolojisine herhangi bir şekilde hizmet etmiş ve etmekte olan, kendini bu yola adanmış kişiler bu kategoriye girer. Bunlar ayrıca komünist aleyhtarı olup komünistlerle mücadele ederler.

g- Kategori P (İlgisizler/Boş verenler)

Politika veya politik faaliyetlere hiçbir suretle ilgi göstermeyenler bu kategoriye girer. Bunlar gerek kendi şahsi görüşleri veya benzer motivasyonların etkisi ile ilgisiz kalmalarına rağmen menfaat göreceklarını umdukları politik akıma veya sınıfa uymayı tasarlarlar.

h- Kategori Σ (Tespit olunamayanlar)

Milli Muhafız Ordusu'na girdiği zamana kadar yapılan tahkikat raporlarında ne olduğu belirsizler veya haklarında hiçbir tahkikat yapılmayanlar bu kategoriye girer.

I- Pasif milliyetçiler N

Bu kategori gerek kendi şahıslarının gerekse ailelerinin tutum ve davranışları milliyetçi ve komünizme karşı olan fakat Enosis lehine faal hareketleri olmayan kimseleri kapsamaktadır.”

Bu kapsamda Rum Milli Muhafız Ordusu bünyesinde ideolojik durumları tespit edilen personel de sınıflara ayrılır ve ilk etapta incelenen 34 personel “2 tehlikeli komünist, 16 faaliyetleri mahdut komünist, 9 ebeveynlerinin komünistlik faaliyetlerini destekleyenler, 7 ilhak (Enosis) aleyhtarı milliyetçiler ve 4 ne olduğu tespit edilemeyenler” olarak belirlenir. Söz konusu personelle ilgili olarak yapılan araştırmalarda “Haralambos Haralambos; Kendisi de, ailesi de solcudur.”, “Tseriodis Stilianos; Komünist gösteri yürüyüşlerine katıldı.”, “Babası komünisttir, ailesi solcudur.” gibi ifadeler bulunmaktadır. Bu arada yapılan bir başka listeleme ve soruşturma sonrasında “Bölük emrine itaat etmeyecekler” ve “Fanatikler” olarak iki gruba ayrılan “Teşkilatlanmış Grivasçılar” ve “Enosis taraftarı Grivasçılar” ile ilgili olarak da listeler tutulur. Rütbesiz er ve erbaşlarla ilgili olarak yapılan fişleme faaliyetinin dışında yedek subaylar ve ihtiyat birlikleri de aynı şekilde bir fişlemeye tabii tutulurlar. Askerlik görevlerini tamamlayan askeri personelle ilgili olarak da ideolojik durumlarını belirten listelemeler söz konusudur. Personeli pratik olarak karakter ve siyasi düşüncelerine göre tespit etmek üzere P. Bnb. Tsinda Konstandinu başkanlığında, P. Yzb. Marku Dimitriu ve P. Ütğm. Küçükki Yoannu'nun oluşturduğu heyet personelle ilgili karar verirken personelin kategorileriyle ilgili olumlu veya olumsuz değişiklikler de yapar. Örneğin 32. Komando Taburu personeli olan Yangu Banayodu Yoannu askeri tutum ve davranışlarıyla milli karakterindeki özelliklerin “pekiyi” olması nedeniyle kategori Π'den kategori N'ye geçirilir.

Kıbrıs'ta görev yapan Yunan Alayı tarafından Kıbrıslı Rumlar hakkında yapılan değerlendirmelerde ise “...Genel olarak milli inançlara ve buna inandırmak için uyarma icap etmektedir. Genel olarak iktidardaki şahıslara itimat eden, kolayca ikna edilebilen ve siyasette pişkin olmayan bir topluluktur. Bu husus bir taraftan milli davaya yardımcı gibi görünüyorsa

da diğer taraftan ani bir dönüşe gitme düşüncesine tecelli vericidir. Başpiskopos Makarios her ne kadar komünistlere paralel bir hat takip ediyorsa da halkın çoğunluğu bunu desteklemektedir. Kıbrıslı Rumlar hiç şüphesiz adanın hâkimidirler. Diğerleri ise azınlıktadırlar. Dürüst, hassas ve kolay ikna edilirler. Genel olarak kolay ikna edilebilen siyasi bilgiden yoksun, iktidardaki şahıslara itimat eden bir topluluktur. Kıbrıslı Rumların biz Yunan askerlerine karşı tutumları hiç de memnuniyet verici değildir. Aleyhimize yapılan beyanatlar ve hareketler olumlu değildir. Bu durumu düzeltmek için hareketlerimize dikkat etmemiz lazımdır. Aksi hareket ettiğimiz takdirde bu komünistlerin ve fırsatçıların işine yarayacaktır. Bunlar yerlerini muhafaza etmek için ve dinsizlik hastalığından dolayı herhangi bir kimseye işbirliği yapabilirler. Yunan birliklerinin Kıbrıs'a ilk geldiği günlerde Kıbrıslılar Yunan birliklerini sevgi gösterileriyle karşılamışlardı. 8 sene içerisinde bu değişikliğin ne sebeple meydana geldiğini düşünmemiz lazımdır. Bu çalışmanın maksadı Kıbrıs halkının ta ezelden beri yaptığı mücadelelerle hürriyeti tatmadığını ve hiçbir zaman anavatanın kucağında hissetmediğini göstermek içindir. Böyle olmakla beraber asırlar boyu Yunan kimliklerini hiçbir zaman kaybetmemişlerdir.

Bu arada İkinci Dünya Savaşı esnasında verilen sözler de harp sonrası Eden'in ağzından çıkan bir 'asla' kelimesiyle son bulmuştur. Kıbrıslılar mücadeleden vazgeçemediler ve EOKA'nın mücadeleleriyle Kıbrıs adası İngiltere'nin elinden çıkmıştır. Son olaylar malumdur. Kıbrıs Türk azınlığı hiçbir hakkı olmadığı halde Kıbrıs'ta hak iddia etmektedir. Bu belki İngilizlerin işine gelmekte çünkü bir müddet evvel kaybettikleri müstemlekelerine tekrar kavuşmayı arzu etmektedirler. Kıbrıslı Rumlar uzun zamandan beri yabancı boyunduruk altında yaşadıkları halde Yunanlıklarını kaybetmemişler, her zaman ve daima Yunan anane ve geleneklerine uymuşlar ve Yunan medeniyetini takviye etmişlerdir. Bu Yunan milletinin ölümsüzlüğünü, bozulmayan şöhretini ispat etmektedir."⁷⁶ denilir. Bütün bu gerilimli günlerin ardından Atina'ya bağlı Nikos Sampson tarafından 15 Temmuz 1974 günü bir darbe gerçekleştirilmesi ve Kıbrıs Türkleri aleyhindeki girişimlerin durdurulması yönünde Türkiye'nin diplomatik faaliyetlerinin bir sonuç vermemesi üzerine Barış Harekâtı için

⁷⁶ KYKAK, S-3, D-No.290/3/95, Kraliyet As. Pos.902, 10 Haziran 1969 tarihli resmi yazı.

bütün hazırlıklar tamamlanır ve harekât 20 Temmuz 1974 günü Girne'nin Pladini Plajı'nda başlatılır;⁷⁷

“...Bizim ani olarak Pladini Plajı'ndan Ayayorgi ve Girne'ye doğru taarruza başlayacağımızı düşman ummamıştı. Çünkü Pladini plajına 20 Temmuz günü çıkan birliklerimiz düşman mukavemeti karşısında 22 Temmuz öğleye kadar çıktıkları bölgelerde kalmışlardı. Düşman bizim ikinci ve asıl çıkarma grubumuzun muhtemelen Girne'ye daha yakın olan bir kıyıya çıkacağını hesap ederek tuttuğu kıyı mevzilerini terk etmeye ve kuvvetlerini toplayarak kıyı başındaki birliklerimize taarruz etmeye cesaret edememişti. Fakat bu ince hesap kendisini aldatmıştı. Şimdi düşman ummadığı istikamete ve batıya karşı savunmaya geçmeye mecbur olmuştu. Fakat savaş birçok faktörleriyle onun lehineydi. Sağımızdaki hâkim arazi düşmanın elinde bulunuyordu. Araziyi, meskûn bölgeyi ve bizim kuvvetlerimizin cins ve miktarlarını çok iyi biliyordu. Hâlbuki bizim için arazi ve düşman birer meçhuldü. Düşman bir ila iki saat önce, bizi gemilerimiz içinde teker teker saymıştı. Gemilerde kıyı boyunca sanki önünden geçit resmi yapmıştık. Düşman baskın için yaklaşmamızı beklemiş, pusuya girmiş ve önceden ateş açmamıştı...”

Adadaki Yunan askeri gücünün Kıbrıs'ın farklı noktalarıyla ilgili istihbarat ve değerlendirmeleri ise son derece ilginçtir ve Yunanların muhtemel bir harekâtla ilgili düşüncelerini de yansıtmaktadır;⁷⁸

“Girne: Askeri bakımdan bu kasabanın hiçbir önemi yoktur.

Lefkoşa-Girne: Askeri önemi haizdir. Lapta ve Lapta Geçidi ile Panağra'ya bağlanır. Savunma tarafın karşı taarruza girişeceği istikamette olduğu için bu yol önemlidir.

Elverişlilik derecesine göre çıkarma yerleri:

- 1- Mağusa Körfezi'nde Boğaz, Karakol, Derinya
- 2- Larnaka körfezinde Voroklini ve Mazotos
- 3- Omorfo körfezinde Ayirini ve Ksero
- 4- Kuzey sahillerinde (Girne) Vavilla, Ayyorgi, Ayepiktito

⁷⁷ Bedrettin Demirel, “Bir Savaş Hatırası”, Kara Kuvvetleri Dergisi, Sayı 44, Ankara, Aralık 1974,s. 18.

⁷⁸ KYKAK, S-3, D-No.290/3/95, Kraliyet As. Pos.902, 10 Haziran 1969 tarihli resmi yazı.

5- *Bafsahillerinde Kasaba ve Hirsofu körfezleri”*

Görüldüğü üzere Yunan istihbaratı adaya yapılacak muhtemel bir çıkartma harekâtında Girne bölgesini asla düşünmemektedir ve bu harekâtın muhtemelen Gazi Mağusa tarafında yapılacağını tahmin etmektedir. Adadaki Yunan istihbaratının asla Pladini Plajı bölgesine olamayacağını düşündüğü harekât böylece 20 Temmuz 1974 sabahı başlatılır. Yunan gazeteleri ise daha sonraki dönemlerde Kıbrıs Barış Harekâtı'na geniş yer vermeye devam ederler. Örneğin Etniki gazetesi, 18 Ocak 1975 tarihli sayısında Kıbrıs Barış Harekâtı ve Türk askeri için şunları yazar;⁷⁹

“Atinalı Diyanisos Kadriyanos, Türklerin bilhassa son yıllarda bol casusluk ve istihbarat faaliyetlerinde bulunduğunu, buna mukabil Kıbrıs Rum güvenlik sorumlularının istihbarattan başka her şeyle meşgul olduklarını açıkladı. Bir Türk Binbaşının uzun süre Kıbrıs sahillerinin haritasını hazırladığı meydana çıktı. Çıkarma gemileri 20 Temmuz sabahı Girne yakınlarındaki Glikiyotissa (Yılanlıada) sahillerine yaklaştıklarında, donanma adanın her tarafını çevirdiğinde, uçaklar hedefleri dövmeye başladığında Türkler her şeyi biliyorlardı. Talihsiz büyük adamızda, Türk askeri harekâtı için Elen tarafından yazılan bütün yazılarda Türk ordusunun büyük harekâtının açık bir değerlendirilmesi vardır. Buna paralel olarak Kıbrıs Rum güvenlik kuvvetlerinin büyük hata ve eksiklerini ortaya koymak için çabalar oldu. Fakat bütün bunlar için askeri uzmanlar konuşacak ve şüphesiz belirli yıllar gizli tutulan faaliyetler açıklandığı zaman tarih fikrini söyleyecektir. Türklerin her zaman onlar için söylediğimiz gibi o kadar budala olmadıklarını ve Kıbrıs'ta başarılar için hudutsuz mukavemet, kabiliyet ve emek ile inat gösterdiklerini kamuoyuna açıklama zamanı gelmiştir. Askeri harekâtlarını hazırlamak için on yıldır aralıksız olarak gece gündüz çalıştılar. Subay ve astsubaylarında harekât yapacakları sahanın bütün hedef ve arazi detayları işlenmiş haritaları vardı. En küçük kaya, en küçük patika, en önemsiz arazi yükselişi açıkça belirlenmişti. Bunlar sadece araziye ilgilendiren hususlar, aynı şekilde Rum kuvvetleri, sivil halkın gücü, adetleri, siyasal düşünceleri vb. hakkındaki bilgiler de ellerinde vardı... Lefkoşa'daki Kıbrıs İstihbarat

⁷⁹ Eğitim Doktrin Komutanlığı (EDOK), Geçmişten Geleceğe Kıbrıs, Ankara, Şubat 2000, s. 41.

Başkanlığı (KİP) Başkanı'nın Geçitkale köyünü Rum köyü zannetmesi, Türk kahvesine kahve içmek için girmesi ve tevkif edilmesi ve bütün Yunan istihbarat servislerini rezil olma tehlikesine sokmak cehaletini göstermesinden sonra ne söyleyebiliriz? Türklerin elinde esir kaldıktan sonra serbest bırakılan bir Rum şunları söylüyordu: '200 kadar Rum, Lefkoşa Türk semtinde Pavlidis garajında ağıldaki koyunlar gibi kalıyordu. İçinde pirinç taneleri olan sıcak sudan ibaret çorbalarını içerken yanlarına bir Türk subay geldi, çelik başlıklı idi ve komando işaretleri vardı. Bir esire yaklaşarak Rumca 'Ne yapıyorsun, nasılsın?' diye sordu. Bu hareket şüpheyle izlenince subay 'Beni tanıdın mı?' diye sordu ve çelik başlığını çıkardı. Türk subayını tanıdığı için hayretler içinde kalan Rum 'Seni hatırladım, ne yapıyorsun?' dedi.

Girne'nin tanınmış tiplerindendi. Son dört yıldan beri Kıbrıs'ın kuzeyindeki bu güzel şehirde avare bir Kıbrıslı Türk gibi dolaşıyordu. Gezilerinde bisiklet kullanıyordu. Daima mayo ile dolaşıyordu. Güneşte yanmış sağlam yapısı ile yaşlı İngiliz kadınları arasında çok başarıları vardı. Bunlar onun için 'hayat adamı' diyorlardı. Geziler için sandal kiralamakla meşgulken bir defa uyuşturucu maddelerle ilgili olarak tutuklandı. Fakat bu avare adam Kıbrıs Türk'ü değildi. Türk Komando Binbaşısı idi. 4 yıl Girne sahillerinde ve Beşparmak Dağları'nda faaliyet gösterdi. Beşparmak Dağları Türklerin Lefkoşa bölgesine bağlı idi ve bilindiği gibi 14 Ağustos'taki harekâta Türk birliklerini desteklemekte kullanıldı. Daha sonraki değerlendirmeler sonucu Türk subayının çıkarma gemileri için geçiş yollarını tespit etmekle görevli olduğu ve bu görevini deniz altında balık avlama örtüsü altında başardığı anlaşıldı. Aynı zamanda sahil bölgelerini ve Kıbrıs hükümetinin terk etmesi ile kullanılmaz hale gelen sahil mevzilerini de haritasına işlemişti..."

SONUÇ

Yunan istihbarat kaynaklarının da hakkını teslim ettiği üzere Kıbrıs'ta görev yapan Türk askeri personeli kendilerine verilen son derece sıkıntılı, zor ve tehlikeli görevi en iyi şekilde icra etmişler, istihbarat ve özellikle istihbarata karşı koyma bağlamında son derece titiz görev yapmışlar ve düşünülenin aksine Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Girne yakınlarında bugün Yavuz Çıkarma Plajı olarak bilinen Pladini Plajı'ndan başlatılması yönünde altyapıyı oluşturmuşlardır. Bu noktada öncelikle bahsedilmesi ve

hatırlanması gerekenler 1974 Temmuz ayına kadar Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nda başarıyla görev yapan Türk askeri personeli ve ayrıca 650 kişilik Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı (KTKA) bünyesinde 1960 Ağustos ayından bugüne kadar adada mevcudiyetini sürdüren askeri personelin özverili, fedakâr ve cansiperane çabalarıdır. Çıkartma ve indirme harekâtlarının müştereken yapıldığı bir amfibi harekâtı olarak zorluk derecesi çok yüksek olan ve savaş tarihindeki yerini alan Kıbrıs Barış Harekâtı ayrıca Kıbrıs Türkleriyle Rumların karma yaşadıkları yerleşim bölgeleri bağlamında da son derece zor bir görev olmuştur. Bu faaliyetlere harekâtın KTKA, TMT ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin müşterek harekâtı olduğu gerçeği de eklenince Kıbrıs'ta yaşananların güçlüğü ve başarının önemi ve değeri de kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu harekâta görev alan bütün Türk subayları yanında özellikle adanın muhtelif yerlerinde çıkartma için elverişli noktaların tespit edilmesi, Rum sualtı savunma ve engellerinin bulunması ve çıkartma için en uygun yerin öğrenilebilmesi için Türk askeri personeli yanında cansiperane faaliyette bulunan merhum Nevzat Uzunoğlu ve merhum Kemal (Abdullah) Sahilboylu gibi TMT mensubu Kıbrıs Türklerinin de rahmetle anılması gerekmektedir.

1 Nisan 1955 tarihinde Kıbrıs asıllı Yunan subayı Georges Grivas tarafından kurulan ve Kıbrıs adasında öncelikle İngiliz idaresini adadan kovmak, ardından bu duruma karşı çıkacağı düşünülen Kıbrıs Türkleri ve kendilerine yardım ve yataklık etmeyen Kıbrıs Rumlarını ortadan kaldırmayı planlayan EOKA tedhiş ve terör örgütünün kuruluş aşamasında ABD'nin Kıbrıs konusunda son derece hassas davrandığı ve adada olup bitenler konusunda mümkün olduğunca fazla bilgiye sahip olma, öte yandan olaylara pek de fazla müdahil olmama taraftarı olduğu açıktır. Ayrıca Yunanistan destekli olarak ve yeraltı harbi konusunda son derece deneyimli bir subay olan Grivas ve kurmayları tarafından eğitilen EOKA'nın şiddet eylemleri konusunda ilk başlarda bunu son derece hafife alması ise istihbarat bağlamında eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bugün olduğu üzere dün de adada özellikle Doğu Akdeniz eksenli olarak sıkı işbirliği içerisinde olan İngiltere ve ABD'nin yeterli istihbarata ulaşamaması ve bunlara karşı istihbarata karşı koyma tedbirleri alamaması veya almaması ise adanın bugün hala neden karmaşa içerisinde olduğu, güven ve huzur ortamından -en azından siyasi bağlamda- uzak olduğu sorularının da cevabıdır.

KAYNAKÇA

A- Arşiv Kaynakları

- 1- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
- 2- Kıbrıs Türk Milli Arşivi (KTMA)
- 3- Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) Arşivi
- 4- İngiltere Dışişleri Bakanlığı (Foreign Office) Arşivi
- 5- Kıbrıs Yunan Kuvvetleri Alay Komutanlığı (KYKAK) Arşivi

B- Basılı Kaynaklar

- BAYÜLKEN, Halük, Cyprus Question And The United Nations, Ankara, 1983
- BİLGE, Suat, Le Conflit De Chypre Et Les Cypriotes Turcs, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1961
- DENKTASH, R. R., The Cyprus Triangle, Lefkoşa, 1982
- DODD, Clement, Storm Clouds Over Cyprus, The Eothen Press Yay., Huntingdon, 2002
- EDOK, Geçmişten Geleceğe Kıbrıs, Ankara, Şubat 2000
- EMILIANIDES, Achille, Histoire De Chyprus, Paris, 1963
- FOLEY, Charles, Guerrilla Warfare and EOKA Struggle; General Grivas , Longman Yay., Londra, 1964
- GAZİOĞLU, Ahmet C., Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878 - 1960), Cyrep Yay., Lefkoşa, Eylül 1997
- GÜREL, Şükrü S., Kıbrıs Tarihi 1878-1960, İstanbul, 1984
- KASIMOĞLU, Erten, Eski Günler Eski Defterler, Lefkoşa, 1986
- KIBRIS TÜRK BARIŞ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI, Sebep ve Sonuçlarıyla 1974 Barış Harekâtı, Girne, 1996
- MANİZADE, Derviş, Kıbrıs Dün Bugün Yarın, KTKD İstanbul Bölgesi Yay., İstanbul, 1975
- OBERLING, Pierre, The Road to Bellapais, Columbia University Press Yay., New York, 1982
- STEPHENS, Robert, Cyprus-A Place Of Arms, Pall Mall Press Yay., Londra, 1966.
- TOLUNER, Sevin, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul, 1977

C- Makaleler

DEMİREL, Bedrettin, "Bir Savaş Hatırası", Kara Kuvvetleri Dergisi, Sayı 44, Ankara, Aralık 1974, s. 18.

D- Süreli Yayınlar

Dünya, 2 Haziran 1958.

Halkın Sesi, 4 Temmuz 1998.

E- Sözlü Tarih Çalışması

1- TMT'nin Limasol kadrosundan merhum Macit Aydınova ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

2- Aydın Samioğlu ile 29 Kasım 2004 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

3- TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi merhum Nevzat Uzunoğlu ile Girne'de 13 Temmuz 2003 tarihinde yapılan görüşme

4- KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı merhum Rauf R. Denктаş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

6- Merhum Nevzat Uzunoğlu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
görüşme.

7- Merhum emekli Albay İsmail Tansu ile 18 Mart 2003 15 Eylül 2007 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

F- Diğer Kaynaklar

1- Basın Yayın Genel Müdürlüğü (BYGM), Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi", Ankara, Ağustos 1954, No. 49, s. 179

2- BYGM., Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi", Ankara, Ağustos 1954, No. 249, s. 99

3- BYGM, Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi", Ankara, Aralık 1954, No. 253, s. 105

4- Kıbrıs'taki İngiliz idaresi tarafından basılan yıllık rapordan (Annual Report) istifade edilerek hazırlanmış 3 yıllık değerlendirme raporu. Government of Cyprus, Review of Events in Cyprus 1955-1957, Lefkoşa, 1958.